

УДК 630.232

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІСОНАСІННЕВОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Михайлов П.П., к.с-г.н., доцент

(Державна організація “Український лісовий селекційний центр”)

Проаналізовано стан лісонасінневої справи в Україні та пріоритетні напрямки її розвитку.

Вступ. Забезпечення лісового господарства високоякісним насінням деревних порід та кущів з цінними спадковими властивостями у достатньому обсязі можливе за наявності постійної лісонасінневої бази (ПЛНБ) та чіткої організації збору лісонасінневої сировини, його переробки, зберігання та транспортування [1].

Метою роботи є аналіз недоліків ведення лісонасінневої справи та розробка рекомендацій для усунення цих недоліків.

Викладення основного матеріалу. У лісогосподарських підприємствах України, для забезпечення потреби у власному насінні головних лісотвірних порід, в 70-х роках минулого століття була створена і до нині функціонує постійна лісонасіннева база, яка включає в себе: плюсові дерева — 4512 штук, плюсові насадження — 2092,7 га, лісонасінневі плантації — 1057,7 га, постійні лісонасінневі ділянки — 15635,2 га та генетичні резервати — 23823,0 га. ПЛНБ щороку оновлюється за рахунок створення нових об'єктів.

У всіх регіонах України шишки і плоди заготовляють головним чином на об'єктах постійної лісонасінневої бази і у виняткових випадках на лісосіках головного користування, з дерев, що ростуть окремо, на узліссях, уздовж лісових доріг, кварталних просік, лісосмугах тощо. Самим простим, доступним і дешевим методом заготівлі лісонасінневої сировини є збір шишок і плодів зі зрубаних дерев. Найбільш складним і трудомістким є збір лісонасінневої сировини з ростучих дерев стоячи на землі, з використанням тракторного причепу, драбини, або піднявшись в крону дерева. При цьому шишки або плоди до цих пір обривають руками з гілок ростучих дерев.

Кількість насіння, зібраного у 2013 році з об'єктів постійної лісонасінневої бази, складає — 310400 кг, що становить — 31,7 % від всього перевіреного.

На сьогодні стоїть питання про раціональне використання діючих і створення нових об'єктів ПЛНБ головних лісотвірних порід для забезпечення підприємств високоякісним насінням з розрахунку не менше 50% від загальної кількості заготовленого насіння.

Всього за 2013 рік лісонасінневими лабораторіями Державної Організації “Український лісовий селекційний центр” було проведено визначення посівних якостей лісового насіння масою 1 085 618 кг. В цілому по Україні, лише для підприємств Державного агентства лісових ресурсів, перевірено на посівні якості 25 936 кг насіння хвойних порід і 947 712 кг листяних порід, з них 831 374 кг насіння дубу всіх видів.

Насіння більшості хвойних деревних порід добувають із шишок у шишко-сушарках, де під дією підвищеної температури відбувається прискорене випаровування вологи із шишок, насінні лусочки під дією сухого теплого повітря, відгинаються, в наслідок чого шишки розкриваються.

Для забезпечення власних потреб 409-ти лісогосподарських підприємств у насінні хвойних порід в Україні побудовано понад 120 шишкосушарок барабанного типу за конструкцією Каппера-Гоголіцина та інших модифікацій. Для обезкрилення насіння хвойних порід використовувались насіннеочисні машини механічної дії, такі як - машина для обезкрилювання та очищення насіння хвойних порід МОС-1, обезкрилювач лісового насіння ОЛС-2 конструкції Суровцева та насіннеочисна універсальна машина СУМ-1 для обезкрилення хвойних і листяних порід добування насіння з бобів, ягід та інших

видів, очищення від відходів та домішок, сортування повнозерного насіння за розміром та масою.

Нині для обезкрилення насіння хвойних порід у більшості лісових господарств України застосовуються не лише спеціальні машини, але й звичайні сита, де в ручну перетирається маса насіння з крилаткою. Очищення насіння від домішок і залишків крилаток здійснюється, як механічно, так і вручну - "відвіюванням на вітрі". В той же час, розвинені європейські лісогосподарські країни від механічної технології переробки шишок і насіння відмовились ще у 60-70-х роках минулого століття. У Франції, вже у 80-х роках минулого століття фірма "Вельморен" сортувала насіння поштучно на електронній сортувальній машині. У програму були закладені два показники колір та повнозернистість.

Для зберігання насіння в Україні використовуються спеціально побудовані насіннесховища і пристосовані склади різної ємкості від 2 до 5-10 тонн. Насіння хвойних порід, яке закладається в наших умовах на зберігання має вологість 6-8 % та відноситься до I та II класів якості із схожістю 85 % і вище. Контроль за вологістю здійснюється за допомогою кобальтового паперу, який поміщають на зверху насіння у тарі (найчастіше це скляні бутилі ємкістю 10-20 літрів). Через скло добре видно зміни кольору лакмусового папірця.

Звичайно, що при зберіганні необхідно дотримуватись і оптимального температурного режиму, на жаль цим контролем сьогодні забезпечені не всі насіннесховища та складські приміщення, як і контролем за вологістю повітря.

В той час, наприклад, у Польщі на довгострокове зберігання дозволяється закладати партії насіння сосни звичайної з чистотою 100 %, яка досягається за допомогою використання скрупульозної механічно-повітряної сепарації та гравітаційного сепаратора, схожістю не нижче 98 %. Вологість насіння доводять до рівня 5 — 6 %. Насіння зберігають у спеціальних холодильних камерах, що відмічає жорсткі вимоги до їх вологості.

У 2010 році Державним Комітетом лісового господарства України затверджена "Галузева програма розвитку лісонасінневої справи на 2010-2015 роки".

Програмою визначено, що одними із основних заходів розвитку лісового насінництва в Україні є:

- ефективного використання наявних та створення нових об'єктів постійної лісонасінневої бази;
- придбання обладнання для створення лісонасінневих центрів (заводів) з переробки і зберігання насіння та вирощування садивного матеріалу в Київській, Харківській і Херсонській областях;
- забезпечення лісогосподарських підприємств необхідною кількістю машин і механізмів для заготівлі лісового насіння і лісонасінневої сировини з високорослих дерев, обладнання для проведення флотації і термотерапії жолудів та обезкрилення насіння хвойних порід водним способом;
- забезпечення лісогосподарських підприємств типовими насінневими сховищами для якісного і довготривалого зберігання насіння хвойних порід;
- забезпечення лісонасінневих лабораторій сучасним лабораторним обладнанням тощо.

На виконання “Галузевої програми розвитку лісонасінневої справи на 2010 - 2015 роки” за період 2010 - 2013 роки було проведено роботи з будівництва насіннесховищ: - при потребі будівництва 27 приміщень — збудовано три насіннесховища та придбано три холодильні камери для довгострокового зберігання насіння.

Для заготівлі лісового насіння з високорослих дерев необхідними є установки для підняття збиральника в крону дерева у кількості 26 штук - придбано одну установку.

Для очищення та сортування насіння необхідно придбати 46 установок до нині придбано три установки.

Для видалення крилаток і насіння із шишок необхідним є придбання 46 установок до нині придбано дві установки.

Для проведення термотерапії та флотації жолудів необхідно придбати 298 установок. Львівським ОУЛМГ придбано 8 установок.

За три роки Державним агентством лісового господарства України не було виділено коштів на придбання обладнання для насінницьких центрів (заводів) та сучасного обладнання для лісонасінневих лабораторій у кількості 9 штук.

Висновки. Пріоритетним питанням галузі і на далі залишається організація мережі селекційно-насінневих центрів і теплично-розсадницьких комплексів, придбання лісгосподарськими підприємствами сучасних машин і механізмів з догляду за лісонасінневими плантаціями, обладнання для заготівлі, перероблення, зберігання насіння та створення генетичного банку насіння, зібраного з об’єктів постійної лісонасінневої бази.

Список літератури

1. Державна цільова програма "Ліси України" на 2010-2015 роки. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 977. – К., 2009. – 35 с.

Анотація

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЛЕСОСЕМЕННОГО ДЕЛА В УКРАИНЕ

Михайлов П.П.

Проанализировано состояние лесосеменного дела в Украине и приоритетные направления ее развития.

Abstract

CURRENT STATUS AND PROSPECTS FOREST SEED BUSINESS IN UKRAINE

P. Mikhailov

The state of forest seed business in Ukraine and its development priorities.